

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Kształcenie nauczycieli przedszkola i klas początkowych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach : ewolucja treści, programów, zakresu kompetencji. Doskonalenie nauczycieli

Author: Alina Budniak, Małgorzata Mnich

Citation style: Budniak Alina, Mnich Małgorzata. (2019). Kształcenie nauczycieli przedszkola i klas początkowych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach : ewolucja treści, programów, zakresu kompetencji. Doskonalenie nauczycieli. "Chowanna" (T. Jubileuszowy (2019), s. 77-97), doi 10.31261/CHOWANNA.2019.S.05

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Alina Budniak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0001-9542-6802>

Małgorzata Mnich

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0002-0393-3661>

**Kształcenie nauczycieli przedszkola
i klas początkowych
na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach –
ewolucja treści, programów,
zakresu kompetencji
Dokształcanie nauczycieli**

Wprowadzenie

Aktywność naukowa pracowników Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej była i jest ściśle powiązana z działalnością dydaktyczną, a ze względu na problematykę badań, ich podmiot i przedmiot, prakseologiczne aplikacje uzyskanych rezultatów wyraźnie spojona z przygotowaniem przyszłych nauczycieli. Jak zaznacza Kazimierz Denek, „stała troska o nauczyciela od przedszkola po uniwersytet, jego staranne kształcenie, ustawiczne dokształcanie i doskonalenie, jest równoznaczna z dbałością o jakość systemu edukacji”¹. W ciągu czterdziestu lat działalności Katedry miały miejsce ogromne zmiany społeczno-polityczne, ekonomiczne i kulturowe, dynamiczny rozwój nauki i techniki, procesy globalizacji i demokratyzacji, pojawiły się wyzwania związane z gospodarką rynkową i procesami integracji europejskiej, generujące także zmiany w podejściu do kształcenia studentów – przyszłych

¹ K. Denek: *Kształcenie akademickie nauczycieli*. „Nowa Szkoła. Miesięcznik społeczno-pedagogiczny” 2013, nr 1, (LXIX nr 709), s. 8.

nauczycieli². Jak wiadomo, zawód nauczyciela wymaga kompetencji, które w chwili ukończenia studiów są niekompletne, niewystarczające, wymagające zmian i uzupełnień³, dlatego „refleksje nad rolami i kompetencjami zawodowymi nauczycieli oraz formowaniem ich osobowości trzeba zwrócić ku możliwej, niedającej się przewidzieć, prawdopodobnej, preferowanej, pożądanej i idealnej przyszłości”⁴, podstawowym zaś zadaniem przygotowania przyszłych nauczycieli jest kształcenie umiejętności myślenia kategoriami przyszłości⁵.

Od początku istnienia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej jedną z niezwykle istotnych dziedzin jej działalności było przygotowanie nauczycieli przedszkoli i klas początkowych oraz staranie, by dostosować ich do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości⁶.

Przygotowanie nauczycieli przedszkoli i klas początkowych w pierwszych latach działalności Katedry

W latach siedemdziesiątych XX wieku Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki przygotowywało jednolite programy studiów magisterskich dla absolwentów wyższych szkół nauczycielskich, obowiązujące zarówno w uniwersytetach, jak i wyższych szkołach pedagogicznych, dla studiów dziennych i zaocznych. Zgodnie z Kartą praw i obowiązków nauczyciela z 1972 roku nauczycielem może być ten, „kto

² M.J. Szymański: *Kształcenie pedagogiczne w obliczu zmian*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian. Diagnozy i konstatacje*. Red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011, s. 47–48.

³ R. Kwaśnica: *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*. W: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. Red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004, s. 293.

⁴ K. Denek: *Kształcenie akademickie...*, s. 11.

⁵ Pisze o tym m.in. H. Kwiatkowska: *Tożsamość nauczycieli. Między anomią i autonomią*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005.

⁶ Por. C. Banach: *Wyzwania i zadania polskiej edukacji w latach 2012–2025*. „Nowa Szkoła. Miesięcznik społeczno-pedagogiczny” 2013, nr 3, (LXIX nr 711); M.J. Szymański: *Kształcenie pedagogiczne w obliczu zmian*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian...*; Idem: *Zmiana społeczna i zmiana edukacyjna*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian...*; E. Potulicka: *Studia pedagogiczne w neoliberalnym programie edukacji*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian. Debata wokół ustawy z dnia 18 marca 2011 r.* Red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011; M. Magda-Adamowicz: *Kształcenie permanentne nauczycieli w czasie ich aktywności zawodowej*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2017, nr 2.

ukończył studia w szkole wyższej kształcącej nauczycieli, albo ten, kto ukończył studia w innej szkole wyższej i zdobył przygotowanie pedagogiczne⁷, co zainicjowało tworzenie studiów dla nauczycieli, w tym także nauczycieli przedszkoli i klas początkowych. Zrazu studia te planowane były jako dwuletnie (studia II stopnia, 4 semestry), stopniowo (od 1974 roku) wydłużano je – do czterech lat. Programy te, zatwierdzane do realizacji przez urzędującego ministra, wskazywały konkretne przedmioty studiów wraz z liczbą godzin, przyporządkowaniem do semestru oraz rygorami, a nawet – jak w przypadku studiów zaocznych – liczbą prac kontrolnych z poszczególnych przedmiotów. Studia magisterskie II stopnia dla absolwentów wyższych szkół nauczycielskich traktowane były jako uzupełniające i obejmowały przedmioty ogólne⁸, natomiast specjalność była wybierana tylko jako przedmiot fakultatywny w wymiarze 120 godzin na studiach dziennych i 60 godzin na studiach zaocznych⁹. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych studia na kierunku: pedagogika obejmowały grupę przedmiotów wspólnych dla wszystkich specjalności, a wśród nich przedmioty **psychologiczne** (wprowadzenie do psychologii, psychologia rozwojowa i wychowania, społeczna), biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, przedmioty **pedagogiczne** (pedagogika ogólna wraz z metodologią, teoria wychowania, dydaktyka, pedagogika społeczna, historia wychowania, andragogika, system oświatowy PRL na tle porównawczym, metodyka wychowania w ZHP, techniczne środki nauczania), przedmioty bezpośrednio związane z prowadzeniem badań i przygotowaniem pracy magisterskiej (metody badań pedagogicznych, metody statystyczne w naukach pedagogicznych, zajęcia do wyboru związane z prowadzonym seminarium) oraz przedmioty społeczno-humanistyczne o charakterze ogólnym (tj. historia filozofii, socjologia wychowania, logika) czy indoktrynującym, na przykład ekonomia polityczna, marksistowska filozofia i teoria rozwoju społecznego, podstawy nauk politycznych. Przedmioty ogólne były realizowane w wymiarze 2400 godzin na czteroletnich studiach dziennych (z tego 720 godzin wykładów, 435 godzin ćwiczeń, 780 godzin

⁷ W. Okoń: *Kształcenie nauczycieli w Polsce – stan i kierunki przebudowy*. Warszawa-Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988, s. 15.

⁸ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-19/75; DU.2-40110-79/72.

⁹ Studenci mogli wybrać jeden z przedmiotów fakultatywnych: pedagogika szkolna, pedagogika przedszkolna, pedagogika społeczna (praca kulturalno-oświatowa, praca opiekuńczo-wychowawcza, oświata dorosłych), pedagogika resocjalizacyjna, pedagogika specjalna. Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.2-40110-79/72.

konwersatoriów, 345 godzin laboratoriów i ćwiczeń terenowych oraz 120 godzin seminarium magisterskiego¹⁰) i 625 godzin na studiach zaocznych¹¹. Oprócz przedmiotów wspólnych dla kierunku: pedagogika studenci realizowali przedmioty specjalnościowe. Wśród specjalności oferowanych do wyboru znalazły się: pedagogika szkolna, pedagogika opiekuńcza, pedagogika w zakresie pracy kulturalno-oświatowej, pedagogika w zakresie wychowania przedszkolnego i pedagogika w zakresie wychowania obronnego¹², a od 1975 roku także nauczanie początkowe i pedagogika w zakresie wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego¹³.

Wśród przedmiotów realizowanych w ramach specjalności wychowanie przedszkolne proponowano: teorię i metodykę wychowania przedszkolnego, psychologię wieku dziecięcego, propedeutykę nauczania początkowego, kulturę żywego słowa z elementami logopedii, literaturę dla dzieci, podstawy wiedzy o sztuce, wychowanie plastyczne i techniczne, wychowanie muzyczne i wychowanie fizyczne w wymiarze łącznie 660 godzin na studiach dziennych (180 godzin wykładów, 105 godzin konwersatoriów, 375 godzin zajęć laboratoryjnych i terenowych¹⁴) i 265 godzin na studiach zaocznych¹⁵. Z kolei dla specjalności nauczanie początkowe proponowano: psychologię wieku wczesnoszkolnego, metodykę wychowania i nauczania początkowego, literaturę dla dzieci, kulturę żywego słowa z elementami logopedii, naukę o języku, wybrane zagadnienia matematyki, wychowanie plastyczne i techniczne, wychowanie muzyczne i wychowanie fizyczne w łącznym wymiarze 250 godzin na studiach zaocznych¹⁶. Pedagogika w zakresie wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego obejmowała wskazane przedmioty wcześniej omówionych specjalności.

¹⁰ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, SU.1-4010/PA-46/74.

¹¹ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/75, SU.1-4010/PA-12/74 z późniejszymi zmianami.

¹² Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, SU.1-4010/PA-46/74.

¹³ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/75 z późniejszymi zmianami.

¹⁴ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, SU.1-4010/PA-46/74.

¹⁵ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/75, SU.1-4010/PA-12/74, DU.1-40110/PA-40.75, DU.1-4012-3/3/75.

¹⁶ Ibidem.

ci, jednak w wymiarze 235 godzin łącznie na studiach zaocznych¹⁷. Na uwagę zasługuje fakt uwzględnienia w planie studiów dużej liczby godzin realizowanych jako konwersatoria oraz zajęcia laboratoryjne i ćwiczenia terenowe.

Nieodłączną częścią programu studiów były ciągłe praktyki pedagogiczne: wakacyjna praktyka wychowawcza (obozowa lub kolonijna, po 2. semestrze studiów), trzytygodniowa wakacyjna praktyka terenowa w formie obozu naukowego w środowisku wiejskim lub małomiasteczkowym (po 4. semestrze) i czterotygodniowa praktyka w placówce związanej z obraną specjalnością (po 7. semestrze).

Reformy nauczania początkowego realizowane w latach 1973–1979, wpływały z odkryć badań naukowych (dotyczących akceleracji rozwoju dziecka, poszerzenia dzięki mediom wiedzy o otaczającym świecie, znaczenia nauczania początkowego w kształtowaniu podejścia dziecka do nauki, rozwoju jego zainteresowań i uzdolnień¹⁸) i przekonania, że „uczniowie już na tym etapie kształcenia powinni zdobywać nie namiastkę wiedzy, lecz wiedzę autentyczną, aczkolwiek uproszczoną i przystosowaną do ich możliwości poznawczych. Powinni to przy tym czynić za pomocą metod i środków stymulujących ich aktywność, pobudzających do myślenia i działania, przykuwających uwagę, opartych na zabawie, ale wdrażających do uczenia się systematycznego i apelujących do wyobraźni”¹⁹. Te przesłanki sprawiły, iż naukę początkową można było ściślej powiązać pod względem programowym i metodycznym z systemem kształcenia w przedszkolu i szkole II stopnia²⁰. Wprowadzone w nauczaniu początkowym zmiany programowe (między innymi uwzględnienie przedmiotów: środowisko społeczno-przyrodnicze, plastyka, praca i technika, kultura fizyczna), a nade wszystko rozszerzenie treści nauczania poszczególnych przedmiotów (na przykład o zagadnienia językoznawstwa, matematyki, biologii, chemii i fizyki czy techniki)²¹ wymusiły konieczność usprawnienia technologicznej strony kształcenia w klasach I–III (celów, treści, metod czy form organizacyjnych itp.)²², a tym samym zmiany w przygotowaniu nauczycieli dla tego szczebla edukacji.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Por. C. Kupisiewicz: *Szkolnictwo w procesie przebudowy*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1996, s. 39–41.

¹⁹ Ibidem, s. 37.

²⁰ Ibidem, s. 37–38.

²¹ Por. ibidem, s. 41–42.

²² Por. ibidem, s. 43–46.

Od 1978 roku kandydaci wybierali kierunek: wychowanie przedszkolne lub nauczanie początkowe czteroletnich (od 1982 roku pięcioletnich) jednolitych studiów magisterskich od I roku, choć także w programie występowały przedmioty wspólne²³. Przedmioty specjalnościowe dla każdego z kierunków były inne. I tak na kierunku: wychowanie przedszkolne realizowano: naukę o języku, literaturę dla dzieci, kulturę żywego słowa, matematykę, wybrane zagadnienia z biologii i geografii, zajęcia umuzykalniające, muzykę, plastykę, pracę-technikę, kulturę fizyczną, metodykę nauczania początkowego i pracy wychowawczej, teorię i metodykę wychowania przedszkolnego w wymiarze łącznie 895 godzin zajęć na studiach zaocznych²⁴. Na kierunku: nauczanie początkowe proponowano: podstawy nauczania początkowego języka polskiego, literaturę dla dzieci, kulturę żywego słowa, podstawy nauczania początkowego matematyki, wybrane zagadnienia z biologii i geografii, zajęcia umuzykalniające, muzykę z metodyką, plastykę z metodyką, pracę-technikę z metodyką, kulturę fizyczną z metodyką, metodykę nauczania początkowego i pracy wychowawczej, metodykę wychowania przedszkolnego także w wymiarze 895 godzin zajęć na studiach zaocznych²⁵.

Oba kierunki studiów²⁶ były realizowane na czteroletnich studiach zaocznych w ramach programu bardzo zbliżonego do tego, jaki obowiązywał w 1986 roku²⁷. Z dniem 1 października 1986 roku wprowadzono modyfikację siatek studiów, rozdzielając niektóre z przedmiotów

²³ Takie przedmioty, jak: psychologia rozwojowa i społeczno-wychowawcza, psychologia kliniczna z logopedią, biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, historia wychowania, dydaktyka, teoria wychowania, pedagogika społeczna, pedagogika specjalna, system oświaty PRL na tle porównawczym, logika z metodologią, techniczne środki przekazu, podstawy marksistowskiej filozofii i socjologii, podstawy nauk politycznych wraz z elementami ekonomii politycznej – na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/78, DU.1-4012/PA-5/78.

²⁴ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/78.

²⁵ Na podstawie planu studiów opracowanego przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-5/78.

²⁶ Przy czym w latach 1980–1982 kierunek: wychowanie przedszkolne – nosił nazwę: pedagogika przedszkolna.

²⁷ Wprowadzono drobne zmiany dotyczące nazw przedmiotów ogólnych – pojawiły się: filozofia z socjologią, ekonomia polityczna, nauki polityczne, a wśród przedmiotów specjalnościowych dodatkowo realizowano metodykę nauczania początkowego i pracy wychowawczej – wprowadzenie do kultury drogowej, zagadnienia sztuki powszechnej.

(na przykład psychologię wychowawczą i społeczną oraz psychologię rozwojową, psychologię kliniczną i logopedię), uzupełniając plan studiów o następujące przedmioty: pedagogika porównawcza systemów oświatowych, organizacja i zarządzanie oświatą, zajęcia reedukacyjno-wyrównawcze, wiedza o środowisku społeczno-przyrodniczym na studiach wychowania przedszkolnego, a na studiach nauczania początkowego także o metodyki: a) nauczania języka polskiego, b) nauczania matematyki, c) prowadzenia zajęć z wiedzy o środowisku społeczno-przyrodniczym, oraz o d) syntezę metodyk. Praktyka na obu kierunkach studiów zaocznych dotyczyła tylko tych studentów, którzy byli zatrudnieni niezgodnie ze studiowaną specjalnością²⁸. Łączna liczba godzin zajęć na czteroletnich studiach zaocznych na każdym z kierunków wynosiła 1040, a w planie studiów nadal dominowały zajęcia konwersatoryjne (430 godzin) i laboratoryjne (170 godzin). W planach studiów pięcioletnich od 1982 roku przedmioty pogrupowano w bloki²⁹, a łączna liczba godzin zajęć wynosiła 3500 (w tym 450 godzin zajęć w szkołach ćwiczeń, 720 godzin konwersatoriów i 1335 godzin ćwiczeń). Mimo iż na mocy wprowadzonej wówczas *Ustawy – Karta Nauczyciela* wycofano wymóg kształcenia wyższego nauczycieli, umożliwiając zatrudnienie na tym stanowisku osoby, która ukończyła „szkołę kształcącą nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje”³⁰, zarówno program studiów, jak i liczba godzin zajęć sprzyjały dobremu przygotowaniu absolwentów do pracy zawodowej.

Kształcenie nauczycieli w dobie zmian lat dziewięćdziesiątych XX wieku

W ramach pięcioletnich jednolitych magisterskich studiów dziennych i zaocznych realizowanych w latach 1987–1994 (ostatni nabór w roku akademickim 1989/1990) na kierunku: pedagogika i w specjalnościach: nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne proponowano łącznie 3210 godzin zajęć (studia dzienne) i 1100 godzin zajęć (studia zaoczne), a wśród nich – oprócz przedmiotów psychologicznych i ogólnopedagogicznych – także podstawy i metodykę nauczania poszczególnych przedmiotów wraz z praktykami śródrocznymi w szkole praktyk (tak-

²⁸ Zgodnie z Regulaminem praktyk WPiPs, Katowice 1986 r.

²⁹ Wyodrębniono: lektoraty, przedmioty społeczno-polityczne, blok metodologiczno-badawczy, przedmioty psychologiczne, przedmioty pedagogiczne, przedmioty nauczania i wychowania początkowego, przedmioty artystyczne, praktyki, wychowanie fizyczne i przysposobienie obronne.

³⁰ Na podstawie: W. Okoń: *Kształcenie nauczycieli...*, s. 16.

że dla studentów studiów zaocznych). Jak pisze W. Okoń, „najlepszym sposobem uczenia się sztuki kształcenia-wychowania jest oczywiście bezpośrednie prowadzenie zajęć przez poszczególnych studentów, czy to w ramach pojedynczych lekcji, czy w ramach praktyki pedagogicznej. Niezbędne jest jednak, aby te zajęcia praktyczne odbywały się pod okiem doświadczonych nauczycieli tej szkoły, w której odbywa się praktyka, przy tym pod ogólną opieką kierownika danej katedry i jego współpracowników”³¹. W ramach studiów obowiązywała także trzytygodniowa praktyka na obozie harcerskim, dziesięcioletniowa praktyka w przedszkolu i w klasach nauczania początkowego (stosownie do studiowanej specjalności). Nadal w programie studiów znajdowały się przedmioty społeczno-polityczne³² (na przykład ekonomia polityczna, nauka o polityce czy wykład monograficzny z przedmiotu społeczno-politycznego) oraz obowiązkowy dla wszystkich lektorat języka rosyjskiego. Kolejne opracowane plany studiów nie zawierały już przedmiotów ideologicznych i były realizowane w podobnym wymiarze godzin (3180–3195 godzin zajęć)³³.

W trakcie studiów dziennych i zaocznych na kierunku: pedagogika³⁴ – nadal pięcioletnich – od roku akademickiego 1992/1993 proponowano już pulę przedmiotów wspólnych dla wszystkich specjalności (w tym dla pedagogiki wczesnoszkolnej) w łącznym wymiarze 1230 godzin, realizowanych głównie w dwóch pierwszych latach studiów (z wyjątkiem przedmiotów: metodologia nauk pedagogicznych oraz metody statystyczne w naukach pedagogicznych), a wśród obowiązkowych przedmiotów znajdowała się także wakacyjna praktyka wychowawcza. Przedmioty specjalnościowe były realizowane w kolejnych latach studiów, w tym sześciotygodniowa praktyka ciągła w przedszkolu i sześciotygodniowa praktyka ciągła w szkole³⁵.

³¹ Ibidem, s. 47.

³² Szerzej ibidem, s. 33–35.

³³ Ustalono na podstawie programów i planów studiów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego (dokumentacja wewnętrzna).

³⁴ Konieczność zmian w kształceniu nauczycieli w nowej rzeczywistości dostrzegali m.in.: T. Lewowicki: *O dotychczasowych koncepcjach edukacji nauczycielskiej i potrzebie określenia nowej koncepcji tej edukacji*. „Ruch Pedagogiczny” 1990, nr 1–2; J. Kujawiński: *Współczesne kierunki modernizacji nauczania początkowego*. W: *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*. Red. J. Kujawiński. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990; T. Lewowicki: *Przemiany oświaty*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1997.

³⁵ Ustalono na podstawie dokumentacji wewnętrznej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Od roku akademickiego 1993/1994 rozpoczęto również kształcenie na trzyletnich magisterskich studiach zaocznych II stopnia dla absolwentów studiów nauczycielskich w zakresie nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego. Studia te były odpowiedzią na ogromne zainteresowanie absolwentów studiów nauczycielskich drożnością między specjalnościami i możliwością uzupełnienia wykształcenia w ciągu trzech lat studiów³⁶. Program obejmował 680 godzin zajęć dydaktycznych, w tym 150 godzin wykładów, 350 godzin ćwiczeń, proseminarium i seminarium w liczbie łącznej 170 godzin, a także 10 godzin laboratorium. Zajęcia obejmowały: filozofię z elementami etyki, pedagogikę społeczną, pedagogikę specjalną, socjologię wychowania, historię myśli pedagogicznej, teorię wychowania i logikę. Blok psychologiczny to psychologia rozwojowa i psychologia kliniczna. Zajęcia metodyczne z teorii i praktyki nauczania początkowego poprzedzone były dydaktyką. W kształceniu uwzględniano także pedagogikę wczesnoszkolną i pedagogikę przedszkolną oraz zajęcia korekcyjno-wyrównawcze. Całość dopełniały podstawy informatyki, wybrane zagadnienia ze statystyki, zajęcia fakultatywne i wykład monograficzny, zgodnie ze wskazaniami raportu pt. *Edukacja nauczycielska w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych*, w którym czytamy: „W edukacji nauczycielskiej na plan pierwszy wysuwają się postawy i wartości, następnie umiejętności i na końcu dopiero kanony i treści kształcenia oraz dobór metod i środków pracy pedagogicznej”³⁷.

W tym roku na Wydziale kształcono również na pięcioletnich jednolitych studiach magisterskich dziennych i zaocznych. Dwa pierwsze lata tych studiów były wspólne dla studentów wszystkich specjalności i miały za zadanie wyposażyć studentów w wiedzę pedagogiczną uzupełnioną niezbędnymi elementami wykształcenia filozoficznego, psychologicznego i socjologicznego. Celem studiów było ukształtowanie umiejętności pedagogicznego myślenia, analizowania rzeczywistości wychowawczej, samodzielnego rozwiązywania problemów pedagogicznych. Akcentowano również wykształcenie podstawowych umiejętności ułatwiających realizację procesu dydaktycznego, wychowawczego i opiekuńczego w różnych placówkach oświatowych oraz

³⁶ Stanowiło to realizację licznych postulatów naukowców dotyczących kształcenia nauczycieli na studiach wyższych, zawartych w m.in.: T. Pilch: *Spory o szkołę*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999; T. Lewowicki: *Przemiany oświaty...*

³⁷ C. Banach, J. Jarowiecki, B. Nowecki: *Edukacja nauczycielska w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych w roku akademickim 1994/1995*. Raport COMSN w WSP Kraków 1996 r.; cyt. za: T. Pilch: *Spory o szkołę...*, s. 159.

stwarzanie podstaw teoretycznych do dalszego samokształcenia. Plan pięcioletnich studiów magisterskich składał się z bloku przedmiotów wspólnych i bloku przedmiotów specjalizacyjnych, a także praktyk śródrocznych i ciągłych. Każdy przedmiot obejmował szczegółową tematykę zajęć wraz z literaturą. Proces dydaktyczny przebiegał w różnicowanych formach dydaktycznych od wykładów, poprzez ćwiczenia, laboratoria oraz proseminaria i semina, w ramach których studenci prowadzili prace badawcze – magisterskie, a te po pomyślnie złożonym egzaminie końcowym były podstawą uzyskania dyplomu magistra. W sylwetce absolwenta pedagogiki wczesnoszkolnej zapisano, że absolwenci legitymują się przygotowaniem do pracy nauczyciela w klasach młodszych szkoły podstawowej, w sanatoriach, prewentoriach dziecięcych, nauczyciela w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych.

Schyłek ubiegłego wieku to przyspieszenie procesu globalizacji i coraz silniejsza integracja Polski z działaniami na arenie międzynarodowej, a szczególnie w krajach Unii Europejskiej. 19 czerwca 1999 roku utworzono Deklarację Bolońską, która rok później przyczyniła się do stworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Od tam zintensyfikowano prace nad wprowadzeniem przejrzystych i porównywalnych systemów stopni, zdecydowano o powszechnym stosowaniu systemu punktów kredytowych ECTS, który w szerszym niż dotychczas zakresie umożliwił mobilność studentów i przyczynił się do promocji współpracy europejskiej i zwiększenia poziomu kształcenia w szkolnictwie wyższym. Wdrożono również suplement do dyplomu, w którym szczegółowo dokumentuje się przebieg studiów, odbyte praktyki pedagogiczne oraz określa kwalifikacje zawodowe absolwentów wszystkich kierunków i specjalności.

Zmiany przyczyniły się do promocji europejskiego wymiaru szkolnictwa wyższego, szczególnie w odniesieniu do rozwoju zawodowego, zintegrowanych programów kształcenia, mobilności nie tylko studentów, ale przede wszystkim pracowników naukowych i nauczycieli akademickich. Z wyjazdów zagranicznych mógł również korzystać personel administracyjny. Kolejne spotkania w Pradze, Berlinie i Bergen poszerzyły i dookreśliły kierunki rozwoju i współpracy pomiędzy uczelniami wszystkich krajów członkowskich, a w naszym kraju pośkutkowały między innymi powołaniem Państwowej Komisji Akredytacyjnej do oceny i parametryzacji szkół wyższych.

Zmiany z zakresu kształcenia nauczycielskiego na Wydziale Pedagogiki i Psychologii były również związane z wprowadzeniem w 1999 roku w nauczaniu początkowym systemu zintegrowanego. Długo trwały dyskusje nad tym, czy trafne jest umieszczanie w nazwie specjalności systemu, który może kolejną reformą oświaty zostać zmieniony. Ostatecznie jednak pod wpływem sugestii i wyraźnych oczekiwań ze

strony władz oświatowych i samych studentów uaktualniono nazwę specjalności nauczycielskiej, która odtąd brzmiała: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne. Od roku akademickiego 2003/2004 studenci rozpoczęli naukę na kierunku o tej właśnie specjalności. Wkrótce zmiany objęły nie tylko nazwę, ale także program studiów, który należało dostosować do Standardów Kształcenia Nauczycieli na Studiach Wyższych Zawodowych, Uzupełniających Studiach Magisterskich, Jednolitych Studiach Magisterskich oraz Studiach Podyplomowych³⁸. W standardach ścisłych określono wówczas większość pojęć i wymagań dotyczących głównej specjalności nauczycielskiej, specjalności dodatkowej, sylwetkę absolwenta, wymagane kompetencje: dydaktyczne, wychowawcze i społeczne, kreatywne, prakseologiczne, komunikacyjne, informacyjno-medialne oraz językowe. Określono również minimalną liczbę godzin kształcenia kierunkowego, dodatkowej specjalności nauczycielskiej, przedmiotów kształcenia nauczycielskiego, praktyk pedagogicznych, technologii informacyjnej, a także zajęć z języka obcego wraz z dokładnym wyznaczeniem stopnia biegłości językowej. Oddzielne wymagania dotyczyły studiów zawodowych, magisterskich i podyplomowych. Dużą uwagę poświęcono w tych przepisach praktykom pedagogicznym i ich wymiarowi – dla studiów dwuspecjalizacyjnych zawodowych było to 180 godzin, dla studiów uzupełniających magisterskich dwuspecjalizacyjnych – 45 godzin, a dla jednolitych studiów magisterskich – 210 godzin. Uczelnie kształcące nauczycieli były również zobowiązane do szczegółowej realizacji treści przedmiotowych z zakresu kształcenia nauczycielskiego, wśród których – oprócz bloku zajęć z psychologii, pedagogiki i dydaktyki szczegółowej – znalazły się również: emisja głosu, prawo oświatowe, zajęcia z zakresu bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna, a także wybierane przez studentów: etyka, kultura języka, historia regionu czy wiedza o sztuce. Na naszym Wydziale wśród przedmiotów kształcenia ogólnego w tym okresie pojawiły się antropologia kulturowa i etyka; przedmioty podstawowe uzupełniono o współczesne kierunki pedagogiczne i andragogikę, a przedmioty kierunkowe wzbogacono o edukację zdrowotną, edukację ekologiczną, media w edukacji i pedeutologię. Specjalność podstawowa była realizowana w wymiarze 1185 godzin, a dodatkowa – 510 godzin. Łączna liczba godzin bez praktyk pedagogicznych wynosiła 3120³⁹.

³⁸ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. (poz. 2110).

³⁹ Dotyczy studiów stacjonarnych. Analiza na podstawie siatek i programów studiów-archiwum Wydziału PiPs.

Zachodzące w szybkim tempie zmiany i rosnące potrzeby edukacyjne nie tylko corocznie tłumnie garnących się na nasz Wydział maturzystów, ale również pracujących, czynnych zawodowo nauczycieli, dla pracowników Katedry zawsze były istotnym czynnikiem decydującym o opracowywaniu, wdrażaniu i realizowaniu nowych wyzwań programowych i ofert edukacyjnych. Tak też było z powołaniem w roku akademickim 2000/2001 specjalności: pedagogika wczesnoszkolna z językiem angielskim. Przepisami dotyczącymi reformy ustroju szkolnego w 1999 roku⁴⁰ wprowadzono obligatoryjnie nie tylko sześcioklasową szkołę podstawową, ale również zmiany obejmujące między innymi wprowadzenie nauczania języka obcego we wszystkich szkołach podstawowych już od I klasy. Wraz z tymi zmianami przygotowano program studiów, podpisano stosowną umowę z Wydziałem Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego i rozpoczęto kształcenie nauczycieli klas początkowych z dodatkowymi uprawnieniami do nauczania języka angielskiego dzieci najmłodszych. Program obejmował oprócz przedmiotów ogólnopedagogicznych, psychologicznych i z zakresu edukacji wczesnoszkolnej następujące przedmioty: praktyczną znajomość języka angielskiego, teorię przyswajania i uczenia się języka obcego, metodykę nauczania języka obcego, dydaktykę szczegółową języka angielskiego (poziom podstawowy), dydaktykę szczegółową języka angielskiego (dla dzieci w młodszym wieku szkolnym), gramatykę opisową języka angielskiego, gramatykę konfrontatywną, historię literatury angielskiego obszaru językowego, realioznawstwo krajów angielskiego obszaru językowego. Łączna liczba godzin to aż 700. Studia te od 2002 roku zmieniały nazwę. Ostateczna to: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna z językiem angielskim.

W styczniu 2005 roku na Wydziale przeprowadzono nabór na studia grantowe realizowane po wygraniu konkursu MENiS i od 1 lutego 2005 roku uruchomiono studia stacjonarne dwuspecjalizacyjne: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne oraz zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i edukacja informatyczna. Grant ten otrzymała nasza Katedra dzięki pracy zespołu pod kierunkiem Eugenii Rostańskiej. Blok wspólny stanowiący pierwszą specjalność: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna rozszerzono o następujące przedmioty: monitorowanie uczenia się dziecka w edukacji wczesnoszkolnej, diagnozowanie i metody wsparcia środowiska rozwoju dziecka, wspomaganie rozwoju dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wśród przedmiotów realizowanych w ramach dru-

⁴⁰ Dz.U. 1999 nr 12 poz. 96 <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990120096> [21.02.2019].

giej specjalności: wychowanie przedszkolne – znalazły się: adaptacja przedszkolna i standardy jakości przedszkola.

Wśród przedmiotów realizowanych w ramach drugiej specjalności – opcja z edukacją informatyczną⁴¹ – znalazły się: podstawy matematyki dla przedmiotów informatycznych, podstawy informatyki i przedmiotów informatycznych, szkolne sieci komputerowe, aplikacje sieciowe, grafika komputerowa i techniki multimedialne w edukacji, arkusze kalkulacyjne, szkolne bazy danych, podstawy programowania, edukacyjne zastosowanie Internetu, szkolna poligrafia komputerowa, metodyka informatyki czy komputerowe wspomaganie edukacji zintegrowanej oraz diagnoza i terapia wspomagana komputerem. Absolwenci tej specjalności uzyskiwali kwalifikacje do nauczania informatyki w zakresie sześcioklasowej szkoły podstawowej. Liczba godzin zajęć bez praktyk to 2940 na studiach stacjonarnych i 2115 na niestacjonarnych dla zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego oraz odpowiednio 2820 i 2035 dla zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i edukacji informatycznej. Konkurs obejmował również zintegrowaną edukację wczesnoszkolną i nauczanie języka angielskiego w klasach początkowych, ale ta specjalność nie została uruchomiona.

W tym czasie na Wydziale prowadzone były również studia II stopnia uzupełniające w niezmienionym kształcie. Nabór od semestru zimowego 2004 roku skutkował ukończeniem przez studentów kształcenia w lutym 2007 roku i dlatego zdecydowano po półrocznej przerwie o przygotowaniu oferty edukacyjnej dla absolwentów studiów grantowych. Po raz pierwszy można zatem było studiować na uzupełniających studiach magisterskich drugą specjalność: edukacja informatyczna. Studia II stopnia obejmowały wówczas zintegrowaną edukację wczesnoszkolną łączoną z drugą specjalnością – wychowaniem przedszkolnym lub edukacją informatyczną. Od roku akademickiego 2006/2007 ofertę edukacyjną na studiach I stopnia rozszerzono o zintegrowaną edukację wczesnoszkolną i oligofrenopedagogikę. Specjalność ta cieszyła się dużym zainteresowaniem kandydatów, gdyż umożliwiała podjęcie pracy w klasach integracyjnych nie tylko na stanowisku nauczyciela kształcenia zintegrowanego, ale również wspomagającego, prowadzenie zajęć rewalidacyjnych i wielu innych działań edukacyjno-wychowawczych związanych ze wspomaganiem dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Kandydaci na nauczycieli w ramach drugiej specjalności studiowali wówczas: oligofre-

⁴¹ Dotyczy zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i edukacji informatycznej. Analiza na podstawie siatek i programów studiów – archiwum Wydziału PiPs.

nopedagogikę, kształcenie integracyjne dzieci i młodzieży, metodykę nauczania i wychowania dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, profilaktykę z elementami poradnictwa i wczesnej interwencji dla osób niepełnosprawnych, psychologię kliniczną, diagnozę psychopedagogiczną osób z upośledzeniem umysłowym, rehabilitację, psychiatrię i psychopatologię, logopedię z elementami oligofrenopedii, rewalidację indywidualną, terapię pedagogiczną z elementami psychoterapii i socjoterapii, a także podstawy prawne kształcenia, rehabilitacji i zabezpieczenia społecznego osób z niepełnosprawnością. Zajęcia w ramach specjalności dodatkowej obejmowały ponad 400 godzin dydaktycznych. Reasumując, rozszerzona oferta studiów nauczycielskich obejmowała zatem kształcenie studentów na studiach I i II stopnia stacjonarnych i niestacjonarnych do wyboru w trzech specjalnościach: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne⁴², zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i edukacja informatyczna⁴³ oraz zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i oligofrenopedagogika⁴⁴. Oferta edukacyjna umożliwiająca studentom kształcenie swoich kompetencji w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich była bardzo korzystna ze względu na możliwości zawodowe – niejednokrotnie studenci podejmowali naukę na studiach II stopnia, zmieniając specjalność dodatkową i uzupełniając różnice programowe ze specjalności dodatkowej z I stopnia, co po pięciu latach studiów dawało im możliwość podjęcia pracy zarówno w szkole podstawowej w klasach I-III, jak i w przedszkolu i klasach integracyjnych czy też klasach integracyjnych i jako nauczyciele informatyki w szkole podstawowej. Możliwość realizowania różnic programowych na studiach II stopnia dotyczyła nie tylko drożności pomiędzy specjalnościami realizowanymi w ramach Uniwersytetu Śląskiego. Studia II stopnia na Uniwersytecie Śląskim realizowali i realizują obecnie również studenci, którzy wykształcenie zawodowe uzyskali w innych szkołach wyższych w regionie, niejednokrotnie w szkołach prywatnych. Oni rów-

⁴² Łączna liczba godzin dydaktycznych na studiach stacjonarnych I stopnia wynosiła 2085 godz., w tym 1520 godz. – specjalność podstawowa i 570 godz. – specjalność dodatkowa oraz 180 godz. praktyk pedagogicznych, a na studiach II stopnia – 930 godz.

⁴³ Łączna liczba godzin dydaktycznych na studiach stacjonarnych I stopnia wynosiła 2085 godz., w tym 1510 godz. – specjalność podstawowa i 580 godz. – specjalność dodatkowa oraz 180 godz. praktyk pedagogicznych, a na studiach II stopnia – 915 godz.

⁴⁴ Łączna liczba godzin dydaktycznych na studiach stacjonarnych I stopnia wynosiła 2085 godz., w tym 1530 godz. – specjalność podstawowa i 590 godz. – specjalność dodatkowa oraz 180 godz. praktyk pedagogicznych, a na studiach II stopnia – 975 godz.

niez chętnie zwracają się do władz dziekańskich z prośbą o możliwość realizacji różnic programowych.

Niestety, kolejne zmiany wprowadzone na szczeblu rządowym 17 stycznia 2012 roku⁴⁵ zamknęły możliwość prowadzenia dwuspecjalizacyjnych studiów nauczycielskich w innych niż edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne połączeniach. Wytyczne zawierające szczegółowe wskazania dotyczące: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych nauczycieli, opisujące proces i organizację kształcenia, a także szczegółową realizację modułów kształcenia w zakresie przygotowania merytorycznego, psychologiczno-pedagogicznego i dydaktycznego z liczbą godzin i treściami kształcenia stały się podstawą do zawężenia oferty edukacyjnej i przygotowania raz kolejny nowych programów kształcenia. W ostatnim zatem dziesięcioleciu wróciliśmy do naboru na studia pedagogiczne bez konieczności wyboru specjalności nauczycielskiej w momencie rozpoczęcia studiów. Po wspólnym roku ogólnym, na którym studenci zdobywają podstawy wiedzy z zakresu pedagogiki, psychologii, filozofii, szeroko rozumianych nauk społecznych i teorii kształcenia, a także mają możliwość realizacji praktyk pedagogicznych preorientacyjnych w różnych placówkach edukacyjnych i wychowawczych oraz przedmiotów fakultatywnych umożliwiających im poznanie specyfiki pracy pedagogicznej, dokonują wyboru specjalności, która stanie się ich drogą zawodową od II roku studiów. Wśród dostępnych możliwości wyboru jest specjalność: edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne – wybierana od lat najliczniej, bo przez ponad 120 studentów rocznie na studiach stacjonarnych i niemalże wszystkich studentów studiów niestacjonarnych.

Inne działania pracowników Katedry związane z kształceniem i doskonaleniem nauczycieli

Od początku funkcjonowania Katedry pracownicy brali czynny udział w działaniach na rzecz pracujących zawodowo nauczycieli w regionie. Dbając o uaktualnienie oferty edukacyjnej Wydziału, starano się śledzić trendy i tendencje związane z wprowadzanymi kolejno reformami edukacji. Pracownicy Katedry byli współtwórcami projektów i programów kształcenia przygotowywanych na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu w latach dziewięćdziesiątych XX

⁴⁵ Rozporządzenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela. Dz. U. 2012, poz. 131.

wieku⁴⁶, oraz zmian strukturalnych i organizacyjnych związanych z wprowadzeniem kształcenia zintegrowanego jako systemu edukacji początkowej⁴⁷.

Doskonaląc stale programy studiów oraz własne przygotowanie do realizacji zajęć dydaktycznych, pracownicy Katedry uczestniczyli w licznych wyjazdach studyjnych i dydaktycznych za granicę do ośrodków akademickich i placówek oświatowych w Słowacji, Litwie, Czechach, Niemczech, Belgii, Chorwacji, Portugalii, Norwegii, Danii, a nawet Kenii, Korei Południowej i Japonii.

Odpowiadając na potrzeby środowiska edukacyjnego regionu, pracownicy Katedry opracowywali koncepcje i obejmowali merytoryczną opiekę nad studiami podyplomowymi o charakterze kwalifikacyjnym i doskonalącym – dla czynnych zawodowo nauczycieli organizowane były studia rozszerzające ich kwalifikacje o nauczanie drugiego przedmiotu (wychowanie do życia w rodzinie – w latach 2005–2006; w ramach projektu MEN i EFS; edukacja dla bezpieczeństwa – w latach 2005–2007). Atrakcyjną formą rozszerzania kwalifikacji dla nauczycieli chcących pracować w przedszkolu i klasach początkowych była propozycja studiów na kierunkach: edukacja elementarna (2002–2003), kształcenie zintegrowane w klasach I–III (w latach 2007–2008 w ramach EFS), wychowanie przedszkolne (2005–2013) przekształcone następnie w edukację wczesnoszkolną i wychowanie przedszkolne (2003 do chwili obecnej). Wymienione kierunki studiów podyplomowych zostały przygotowane i wdrożone dzięki pracy kolejnych zespołów pod kierunkiem Eugenii Rostańskiej. Dla osób chcących uzyskać uprawnienia nauczycielskie (do nauczania przedmiotów ogólnokształcących, języków obcych i teoretycznych przedmiotów zawodowych) prowadzone są podyplomowe kwalifikacyjne studia pedagogiczne (od 2004 roku do chwili obecnej).

Swoje doświadczenie zawodowe i szerokie kompetencje pracownicy Katedry wykorzystują również jako recenzenci programów kształcenia, podręczników i materiałów dydaktycznych opracowywanych przez wydawnictwa, prowadząc wykłady, konferencje i warsztaty metodyczne dla nauczycieli, oceniając autorskie programy nauczania, występując w charakterze ekspertów w pracach ośrodków metodycznych (na przykład WOM, Metis, Śląski Kongres Nauczycieli, poradniach pedagogiczno-psychologicznych czy logopedycznych), współpracując

⁴⁶ Na przykład opracowanie koncepcji programowej „Świat i ja”.

⁴⁷ W pracach tych brały udział: E. Rostańska, P. Morejko, M. Mnich, A. Budniak – Ministerstwo Edukacji Narodowej, Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących (do konsultacji). 31 grudnia 1996 r., Biuro Strategii Edukacyjnych.

z licznymi instytucjami kulturalnymi i oświatowymi województwa (np. Śląskie Kuratorium Oświaty, Muzeum Śląskie, Pałac Młodzieży, Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny i wiele innych). Pracownicy Katedry prowadzą także prelekcje i warsztaty metodyczne, konkursy edukacyjne, projekty badawcze i dydaktyczne.

Niezwykle istotna była też współpraca Katedry z Kolegium Nauczycielskim w Bytomiu, a z czasem merytoryczna opieka nad nim. W związku z wprowadzeniem Rozporządzenia MEN⁴⁸ w sprawie założeń kształcenia nauczycieli Uniwersytet Śląski jako uczelnia wyższa sprawował opiekę naukowo-dydaktyczną nad specjalnościami nauczycielskimi: nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne z muzyką. Było to związane nie tylko ze wspólnym tworzeniem programów nauczania, prowadzeniem części zajęć dydaktycznych przez pracowników naszej Katedry, ale również z przygotowywaniem i przeprowadzaniem egzaminów końcowych. Stanowiło to dobrą okazję do poznania uczących się, którzy w większości kontynuowali studia magisterskie na naszym Wydziale.

Zakończenie

„W polskich uczelniach państwowych istnieje ugruntowana tradycja traktowania nurtu studiów dla przyszłych nauczycieli – w obrębie danej dyscypliny naukowej – jako jakościowo gorszych niż studia prawdziwie akademickie”⁴⁹. Działalność naszej Katedry na przestrzeni czterdziestolecia wyraźnie przeciwstawia się tej powszechnej opinii, choć polityczne, społeczne, prawne i organizacyjne konsekwencje takiego postrzegania dotyczą nauczycieli akademickich i studentów – każdego dnia. Jak zauważa W. Kojs – „zachodzące w szybkim tempie przemiany cywilizacyjne z racji swych dobrodziejstw, ale także globalnych zagrożeń, są powodem rewizji dotąd uznawanych wartości, ideałów i wzorców oraz zalegalizowanych celów edukacji, są powodem daleko idących przewartościowań i nowego ujmowania celów, a co za tym – projektowania i wdrażania reform oświatowych. [...] Modernizacja całego systemu edukacyjnego od fundamentów jest wielkim proble-

⁴⁸ Rozporządzenie MEN z dn. 14 kwietnia 1995 r.

⁴⁹ Z. Kwieciński: *Zmienić kształcenie nauczycieli*. W: *Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata*. Red. A. Siemak-Tyliakowska, H. Kwiatkowska, S.M. Kwiatkowski. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1998, s. 39.

mem przełomu tysiącleci”⁵⁰. Pozostaje mieć nadzieję, że kolejne burzliwie wkraczające w nasze czasy przemiany pozwolą na uszanowanie tradycji, na funkcjonowanie w teraźniejszości, ale przede wszystkim na przygotowanie nowego pokolenia nauczycieli – PRZYSZŁOŚCI. Dla tworzenia nowego obrazu rzeczywistości niezwykle ważne jest zachowanie równowagi między tymi trzema kategoriami czasowymi w rozwoju dziejowym Europy⁵¹.

Bibliografia

- Banach C., Jarowiecki J., Nowecki B.: *Edukacja nauczycielska w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych w roku akademickim 1994/1995. Raport COMSN w WSP Kraków 1996 r.*
- Banach C.: *Wyzwania i zadania polskiej edukacji w latach 2012–2025. „Nowa Szkoła. Miesięcznik społeczno-pedagogiczny” 2013, nr 3, (LXIX, nr 711).*
- Denek K.: *Kształcenie akademickie nauczycieli. „Nowa Szkoła. Miesięcznik społeczno-pedagogiczny” 2013, nr 1, (LXIX nr 709).*
- Informacja ogólna o Procesie Bolońskim. „Biuletyn Informacji Publicznej”. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. <http://www.bip.nauka.gov.pl/proces-bolonski/> [15.02.2019].*
- Kojs W.: *O niektórych wyznacznikach edukacyjnej i pedagogicznej komunikacji. W: Komunikacja, dialog, edukacja. Red. W. Kojs, R. Mrózek. T. 1. Cieszyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1998.*
- Kujawiński J.: *Współczesne kierunki modernizacji nauczania początkowego. W: Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych. Red. J. Kujawiński. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990.*
- Kupisiewicz C.: *Szkolnictwo w procesie przebudowy. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1996.*
- Kwaśnica R.: *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu. W: Pedagogika. Podręcznik akademicki. Red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.*

⁵⁰ W. Kojs: *O niektórych wyznacznikach edukacyjnej i pedagogicznej komunikacji. W: Komunikacja, dialog, edukacja. Red. W. Kojs, R. Mrózek. T. 1. Cieszyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1998, s. 17.*

⁵¹ H. Kwiatkowska: *Europejski wymiar edukacji: próba identyfikacji idei-implikacje dla kształcenia nauczycieli. W: Z zagadnień pedeutologii i kształcenia nauczycieli. Red. H. Kwiatkowska, T. Lewowicki. Warszawa: KNP PAN, 1995, s. 59.*

- Kwiatkowska H.: *Europejski wymiar edukacji. Próba identyfikacji idei – implikacje dla kształcenia nauczycieli*. W: *Z zagadnień pedeutologii i kształcenia nauczycieli*. Red. H. Kwiatkowska, T. Lewowicki. Warszawa: KNP PAN, 1995.
- Kwiatkowska H.: *Tożsamość nauczycieli. Między anomią i autonomią*. Gdańsk: GWP, 2005.
- Kwieciński Z.: *Zmienić kształcenie nauczycieli*. W: *Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata*. Red. A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S.M. Kwiatkowski. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1998.
- Lewowicki T.: *O dotychczasowych koncepcjach edukacji nauczycielskiej i potrzebie określenia nowej koncepcji tej edukacji*. „Ruch Pedagogiczny” 1990, nr 1-2.
- Lewowicki T.: *Przemiany oświaty*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1997.
- Magda-Adamowicz M.: *Kształcenie permanentne nauczycieli w czasie ich aktywności zawodowej*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2017, nr 2.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących (do konsultacji). 31 grudnia 1996 r., Biuro Strategii Edukacyjnych.
- Okoń W.: *Kształcenie nauczycieli w Polsce – stan i kierunki przebudowy*. Warszawa-Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988.
- Pilch T.: *Spory o szkołę*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999.
- Plan studiów opracowany przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-19/75; DU.2-40110-79/72.
- Plan studiów opracowany przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, SU.1-4010/PA-46/74.
- Plan studiów opracowany przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, SU.1-4010/PA-12/74 z późniejszymi zmianami.
- Plan studiów opracowany przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/75 z późniejszymi zmianami.
- Plan studiów opracowany przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, DU.1-4012/PA-4/78, DU.1-4012/PA-5/78.
- Potulicka E.: *Studia pedagogiczne w neoliberalnym programie edukacji*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian. Debata wokół ustawy z dnia 18 marca 2011 r.* Red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011.
- Rozporządzenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela. Dz. U. 2012 poz. 131.

- Szymański M.J.: *Kształcenie pedagogiczne w obliczu zmian*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian. Diagnozy i konstatacje*. Red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011.
- Szymański M.J.: *Zmiana społeczna i zmiana edukacyjna*. W: *Szkoła wyższa w toku zmian. Diagnozy i konstatacje*. Red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011.
- Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 r. – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990120096> [21.02.2019].
- Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. (poz. 2110).

Alina Budniak, Małgorzata Mnich

**Education of Pre-School and Early-School Teachers
of the University of Silesia in Katowice –
Evolution of Contents, Study Programmes
and Competences
Teacher Training**

Summary: The 40th anniversary of the Department of Early Childhood Education and Media Pedagogy encourages a reflection on the directions of scientific research activities that have been undertaken by the institution and its members, the education of students in the changing social, political and educational environment, its mission in the field of training early education teachers or the long-term activities of the department employees related to the popularization of pedagogical issues in the environment. This study provides an overview of the educational offer, study programmes, curriculum content at the University of Silesia and competences of future and active teachers of kindergartens and primary school classes in the last forty years.

Keywords: teacher, education, training, competences, study program

Alina Budniak, Małgorzata Mnich

**Die Bildung von Kindergarten- und Grundschullehrer
an der Schlesischen Universität in Katowice –
Weiterentwicklung von Inhalten, Programmen
und Kompetenzbereichen
Lehrerfortbildung**

Zusammenfassung: Das vierzigjährige Jubiläum des Lehrstuhls für frühkindliche Bildung und Medienpädagogik treibt dazu an, über die Richtungen der wissenschaftlichen Arbeit des Lehrstuhls und dessen einzelner Mitglieder, die Bildung der Studierenden im sozialen, politischen und pädagogischen Wandel, die Vorbereitung der Lehrer für frühkindliche Bildung und die Aktivität der Mitarbeiter des Lehrstuhls in den sich mit der Verbreitung von pädagogischen Fragen befassenden Einrichtungen innerhalb von den Jahren nachzudenken. Die vorliegende Studie gibt einen Überblick über das Bildungsangebot, die Studienprogramme, den Umfang der zu angebotenen Bildungsinhalte und die Entwicklung der Kompetenzen von künftigen und berufstätigen Kindergarten- und Grundschullehrern in den letzten vierzig Jahren.

Schlüsselwörter: Lehrer, Bildung, Fortbildung, Kompetenzen, Studienprogramm